

Despre spiritualitatea și sacralitatea euharistică în timpurile noastre

Înainte de a intra în reflecțiile asupra Sfintei Liturghii, în a înțelege ce este ea și care-i este rolul în viața creștină, e nevoie a pune început prin a arăta temeiul ei și a celorlalte Sfinte Taine în Hristos, Dumnezeu-om. Acest fundament stă în argumentul de neclintit al expresiei că Adevăărul este Persoana lui Iisus Hristos și că viața noastră înseamnă participare, experiență, comuniune cu Hristos ca Adevăr, Persoană și Viață. „Cuvântul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi” (Ioan 1,14) – afirmație ce constituie baza și noua bucurie a Bisericii. El a lăsat Trupul Lui (Biserica) și a trimis pe Duhul Său și nu un sistem filozofic și nici n-a întemeiat o nouă religie. De la începuturi până astăzi o găsim strânsă în jurului Mesei Domnului, căci „stăruiau în învățătura Apostolilor și în comuniune, în frângerea pâinii și în rugăciuni” ne relatează Faptele Apostolilor în capitolul 2 cu 42. De atunci, aflându-se în stare permanentă de ascultare ea, Biserica - trup a lui Hristos și comuniune a Duhului Sfânt, este fidelă îndemnului Mântuitorului; de la Cina cea de Taină, care spune ca „Aceasta să faceți întru pomenirea Mea” (Matei XXVI, 26-28) Aici, în adunarea (sinaxa) liturgică, se găsește izvorul vieții, centrul ei, de aici decurge învățătura nouă, harul ei sfințitor și modul în care ea se conduce. Adevărul ei este viață; împărtășire de viață: „Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi.” (Ioan 6, 53).

De aceea, noi suntem chemați să realizăm și să conștientizăm adevărul Cultului Ortodox care actualizează și permanentizează relatarea scripturistică raportată la viața Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Relatarea biblică și istorică a Mântuitorului constituie, de fapt, realitatea cultică, euharistică a Lui, iar Taina Sfintei Euharistii este o “capodoperă a iubirii, a milei și a atotputerniciei divine”¹. Centrul cultului liturgic al Bisericii este recunoscut în mod covârșitor ca fiind Euharistia. “Trupul istoric al lui Iisus Hristos, așa cum a trăit, a murit și a înviat, cum strălucește preamărit la dreapta Tatălui, se găsește în mod real pe Sfânta Masă și se oferă credincioșilor ca fiind Cina cea de Taină”².

Memorialul sau cultul euharistic redă întreaga iconomie a mântuirii neamului omenesc, mergând chiar dincolo de întrupare. Sensul Euharistic este unul totalizator, deoarece întreaga istorie trecută, prezentă și viitoare este în ea³. Euharistia ne reamintește de creația lumii, de cădere, de sfâșietoarea căutare a lui Dumnezeu, de întruparea Domnului, de patimile, moartea și Învierea Lui, de Sfânta Sa Înălțare și de focul pogorător și întemeietor al Duhului. Recapitulând întreaga istorie, Euharistia se deschide totodată spre eshaton, făcându-ne din fii vremelnici ai istoriei, fii nemuritori ai Împărăției veșnice deja începute. Eshatologia este gustată în Euharistie iar Sfânta Euharistie arvunește plinătatea Împărăției ce va să vină. Sfântul Ignatie Teoforul numea Euharistia „leac de nemurire, doctorie pentru a nu muri”. Sfântul Irineu de Lion (sec. II) a folosit teologia Euharistiei în luptă cu dochetismul și gnosticismul care arată că Hristos a avut trup aparent, arătând că Euharistia este cu adevărat Hristos, că El este viață și ființă în același timp, că El se dă ca viață, ca și comuniune în Sfânta Euharistie. De aceea, când vorbim de hristologie, învățătura despre persoana și opera mântuitoare a lui Iisus Hristos nu înțelegem în primul rând a învățăturii despre acestea în sens

¹ Nicolae Popoviciu (viitor Episcop al Oradiei), *Epicleza Euharistică*, (teză de doctorat), Editura Librăriei Arhidiecezane, Sibiu, 1933, p. 1.

² Panayotis Nellas, *Omul – animal îndunezeit*, Editura Deisis, Sibiu, 1994, p. 93.

³ Alexandre Schmemmann, *Euharistia – Taina Împărăției*, trad. de Pr. Boris Răduleanu, Editura Anastasia, București, 1999, p. 168.

teoretic, faptul că numai cuvintele scripturii ar fi vehicule de comunicare a Adevărului până la noi cum fac toate ereziile istoriei.

Dincolo de aceasta, când afirmăm că el este Adevărul, mărturisim și trăim învățătura despre Hristos și opera Sa ca existență personală, *ce ni se comunică în relația Sa cu Trupul Său, Biserica*. Dacă nu ești în Biserică nu poți vorbi de o realitate a experienței personale a lui Hristos, ce se dă în Sfintele Taine, și în mod culminant în Sfânta Euharistie. Împărtășindu-te de Hristos ca viață și comuniune, poți vorbi după aceea de o comunicare a Lui până la noi toți, prin cuvintele sale încorporate în Sfânta Scriptură ori în Sfânta Tradiție, dacă nu, totul este verbalism sectar, fraze învățate mecanic din textele Scripturii, răstălmăcite după bunul plac.

Potrivit învățăturii unui alt mare teolog al Bisericii - Sf. Nicolae Cabasila, „vremea aceasta (a Euharistiei) înseamnă vremea aceea (a Iconomieii), prin această Sfântă Taină noi fiind contemporani evenimentelor trecute și viitoare din istoria sfântă a Mântuirii. Prin ea, veșnicia se manifestă și activează în realitatea cotidiană”⁴. *Ca participanți la această Taină, ieșim din ciclitatea amețitoare a istoriei și suntem introduși în prezentul continuu al veșniciei, deoarece Iisus Hristos este ieri, azi și în veci Același*.

Sfânta Scriptură și Cultul se întâlnesc în conținutul și finalitatea edificatoare a lor, căci scopul revelației divine unitare a Bibliei și a Cultului este îndumnezeirea omului în Hristos, hristificarea lui: „Hristos al Evangheliei și Hristos al Euharistiei sunt Unul și Același Hristos, Dumnezeu, Omul, Iisus Hristos”⁵. Liturghia își are începutul în Evanghelie, iar Evanghelia își continuă dinamica transfiguratoare în Sfânta Liturghie. Împărăția anunțată la începutul Sfintei Liturghii este aceeași cu Împărăția a cărei dimineață este vestită de „îngerul Domnului” prin cuvintele: „pocăiți-vă că s-a apropiat Împărăția Cerurilor” (Matei III, 2). Liturghia Cuvântului și Liturghia Euharistică ori Liturghia catehumenilor și a credincioșilor continuă cultic unitatea interioară dintre Cuvânt și Taină. Cina pregătită pentru noi în cadrul Sfintei Liturghii este atât a Cuvântului lui Dumnezeu, cât și a Trupului Domnului. După Slăvita Sa Înviere, Mântuitorul, mergând spre Emaus cu ucenicii Săi, le-a explicat scripturile, apoi, la masă „a luat pâinea, a binecuvântat-o, a frânt-o și le-a dat-o” (Luca XXIV, 13 – 35).

Prin urmare, împărtășirea cu Cuvântul este indispensabilă, împărtășirii cu Trupul, deoarece prin ascultarea cuvântului se naște în noi „crezul” ca prolog al Tainei. Fără afirmarea credinței nu este posibilă participarea la Tainele Bisericii în iconomia Liturghiei; crezul niceo-constantinopolitan precede împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului nostru Iisus Hristos, ajungându-se de la comunicare la cuminecare, căci, de asemenea, înainte de împărtășirea propriu-zisă rostim o altă mărturisire: „Cred, Doamne și mărturisesc că Tu ești cu adevărat Hristos, Fiul lui Dumnezeu Celui Viu, Care ai venit în lume...”⁶ Crezul este împărtășirea cu Cuvântul în vederea împărtășirii cu Trupul.

În comparație cu Apusul, unde Cuvântul și Taina sunt concepute separat, Răsăritul creștin n-a privat niciodată Taina de conținutul ei evanghelic. „Toată slujirea este construită pe o bază biblică și, de aceea, necunoașterea Scripturii duce la necunoașterea slujirii divine, duce la ruperea evlaviei liturgice de sensul cel adevărat al legii rugăciunii – al lex orandi...”⁷

Relația dintre Cuvânt și Taină este una de tip perihoretic: Cuvântul este în Taină, dar și Taina este în Cuvânt⁸. Cuvântul „crește și se întărește cu Duhul” în Taină, iar Taina nu poate fi împărtășită decât celui ce crede și dă mărturie despre Cuvânt. Cuvântul este desăvârșit în Taină, „consideră Taina ca fiind împlinirea Sa, căci în Taină Domnul Hristos Cuvântul

⁴ Panayotis Nellas, *Op. cit.*, p. 92.

⁵ Pr. Prof. Dumitru Radu, *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii*, (teză de doctorat), în rev. “Ortodoxia”, anul XXX (1978), nr. 1-2, p. 20.

⁶ *Liturghier*, E.I.B.M.B.O.R., București, 2000, p. 176.

⁷ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 102-103.

⁸ Alexandre Schmemmann, *Op. cit.*, p. 72.

devine viața noastră”⁹. În același timp însă, sufletul, forma sau puterea formatoare a Tainei este Cuvântul, care imprimă și scoate în relief sensul ei¹⁰.

Împreună-locuirea în Duhul a Tainei și a Cuvântului constituie apoi temelia Bisericii creștine, deoarece, la Ierusalim, prin pogorârea Duhului Sfânt, prin cuvântul rostit de Sfântul Apostol Petru și prin Botez, s-a înființat prima comunitate creștină. Unitatea lăuntrică și ontologică între Cuvânt și Taină, se extinde și crește în sinaxa liturgică. Împreună locuind, Cuvântul și Taina trag comunitatea liturgică spre împreună locuire cu Hristos Cel Înviat. Liturgia catehumenilor sau a Cuvântului și Liturgia credincioșilor ori Euharistică, sunt, așadar, în lumina celor spuse mai sus, într-un raport de reciprocitate și într-o relație de interdependență, de întrepătrundere, fără a uita că Liturgia Euharistică realizează plenar, prin împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, împreună-locuirea în Împărăția lui Dumnezeu. Dar împărtășirea cu Hristos, în Taina Euharistiei constituie culmea „părtășiei la firea dumnezeiască” (III Petru I, 4), fiindcă dincolo de ea, „nu mai este loc unde să pășim”¹¹. Ea nu exclude însă alte moduri de prezență și lucrare a lui Hristos în Sfânta Liturgie.

Suntem datori să recunoaștem adevărul și realitatea că Dumnezeu - Duhul Sfânt este dătător de putere, de viață care ne face ființa să devină relațională, pentru că El este în același timp „comuniune” (Kinonia: 2 Corinteni 13,13). Prin El ne naștem în Hristos în taina Sfântului Botez și ne încorporăm în trupul istoric a Domnului Hristos care este Biserica, așa cum însăși nașterea lui Hristos a fost „din Duh”, pentru ca fiecare botezat să poată deveni el însuși „Hristos”, adică ființă de comuniune și prin urmare, de adevărată viață. De două mii de ani fiecare Liturgie, fiecare Sfântă Taină este un *eveniment al Cincizecimii*. Sfânta Liturgie îl revelează pe Hristos. Adevărul ca vizită, ca prezență și realism dar nu din afară ci ca „trup” adică interior propriei noastre experiențe, dar ca o comuniune în interiorul Bisericii, a comunității ei și nu într-o cunoaștere rațională sau într-o experiență mistică interioară individuală ruptă de biserică, ca și comuniune cu Hristos în Duhul Sfânt, căci o asemenea formă de religie este naturalism religios.

În altă ordine de idei, Sfintele Taine continuă și desăvârșesc marile evenimente biblice, dar începutul trebuie căutat în Sfintele Scripturi. Biserica, asistată fiind de Duhul Sfânt, a „cules Tainele din pomul sfânt al Bibliei, ca fructe coapte și pline de gingășie, și ne oferă să bem băutura și să mâncăm mâncarea Cuvântului și să trăim realitatea cea mai cutremurătoare: venirea lui Hristos”¹². Către aceste valori sacramental-liturgice este îndreptat orice credincios al Bisericii, ce se dorește a fi membru viu al acestui trup tainic – Biserica – al cărui cap este Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos – Dumnezeu, într-o vreme în care Biserica este confruntată cu un duh al desacralizării și cu un proces al secularizării care-și îndreraptă atenția către creație, așezându-l pe om în locul creatorului.

Toate aceste adevăruri și realități ajung la noi ca rezultat al unei transmiteri istorice, dar istoria în înțelesul vieții euharistice, condiționată fiind de caracterul de anamneză (amintire) și epicleză (invocare) al Euharistiei. În cadrul ei istoria încetează de a mai fi o succesiune de evenimente care vin din tecut în prezent, în direcție liniară. *Adevărul nu vine la noi doar pe calea delegării: Hristos-Apostoli-Episcopi în desfășurare liniară, el vine ca eveniment al Cincizecimii, cu alte cuvinte, ca o coborâre a Duhului Sfânt, ce asumă istoria liniară într-un prezent harismatic*. Toate Sfintele Taine sunt evenimente harismatice, realități ale Cincizecimii.

De aici exigența și responsabilitatea Bisericii în istorie față de ereziile care s-au rupt de misterul divin al Bisericii. Dogmele sale sunt în primul rând afirmații ce privesc mântuirea

⁹ Ibidem, p. 74.

¹⁰ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Op. cit.*, p. 101-102.

¹¹ Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, trad. de Pr. Dr. Teodor Bodogae, E.I.B.M.B.O.R., București, 1989, p. 193.

¹² Paul Evdochimov, *Rugul aprins*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1994, p. 64.

omului, obiceiul lor este să elibereze chipul original și original al lui Hristos – Calea, Adevărul și Viața, de distorsiunile unor erezii, pentru a ajuta comunitatea Bisericii să păstreze învățătura corectă despre Hristos și prin urmare, viața ca prezență a lui Hristos în Biserică. De ce toate acestea? Pentru că neamul omenesc atinge o criză spirituală fără precedent, uitând că „centrul de gravitate al Bisericii, al omului și al întregii creații se află în Sfânta Treime ca izvor de sfințire și viață veșnică pentru cei ce cred în Hristos”¹³. Iar izvorul viu și nesecat la care suntem chemați cu insistență de către Bunul Dumnezeu este Liturgia creștinătății noastre ortodoxe, îmbogățită succesiv prin „creația colectivă și anonimă a pietății poporului și a liturghisitorilor, nu impusă prin ordine papale sau decrete sinodale, ci generalizată cu încetul prin acceptarea și îmbrățișarea ei benevolă de către toate popoarele ortodoxe, pentru frumusețea, profunzimea și valoarea ei”¹⁴.

Suntem, în aceste vremuri, martorii și părtașii la un proces complex de globalizare, întemeiat pe o mondializare, simțită în toate aspectele vieții: social, politic, cultural și chiar religios. Se (re)structurează state, culturi tradiționale, economii naționale etc. Cu scopul de se contura structuri ori societăți transnaționale, ce vor fi controlate doar de o minoritate suprapolitică și de o elită economică. În societatea actuală, contemporană întâlnim oameni răvășiți din punct de vedere interior și dezbinați lăuntric, care nu conștientizează relația lor cu Dumnezeu, cu semenii, cu ei înșiși. Pretențiile și solicitările lor religioase sunt „satisfăcute mecanic, prin obișnuințe de familie sau uzanțe sociale, cărora ei nu le adaugă nimic care să însemne un fior sufletesc, o cutremurare lăuntrică, o aderență cerebrală”¹⁵.

Într-o asemenea situație, globalizarea ideologică încearcă să se substituie unității în Hristos, universalității creștine și lovește puternic în demnitatea persoanei umane, afirmată și susținută de creștinism: „În timp ce pare că-i unește pe oameni în exterior sau favorizează apropierea reciprocă a acestora, că elimină barierele despărțitoare dintre ei și facilitează comunicarea, în realitate ea duce la transformarea popoarelor în mase de indivizi, la nivelarea culturilor, la amestecul (sincretismul) religiilor, la omogenizarea înfățișării și comportamentului oamenilor... la anihilarea omului ca persoană”¹⁶.

Universalitatea creștină, însă, se construiește diametral opus la nivel personal, cât și la nivelul comuniunii, pornind din interiorul omului, înălțându-l spre Dumnezeu, spre Împărăția Sa, pe care o „invocăm” să vină. Și, într-adevăr, această legătură lăuntrică, ființială și ontologică a omului cu Dumnezeu se încununează cu unirea în chip tainic prin Euharistie, prin Sfânta Liturghie, un „bun prețios deja dat, existent, care trebuie numai reînviat și revalorificat”¹⁷, evidențiind faptul că este datoria Bisericii să se implice în spiritualizarea societății, având conștiința că „un viitor fără Biserică e un viitor fără viitor”¹⁸.

Drd. Stelian Gomboș.

¹³ Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Cuvânt înainte la lucrarea* Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Participarea la Liturghie*, Editura România Creștină, București, 1999, p. 10.

¹⁴ Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Participarea la Liturghie*, p. 37.

¹⁵ Ioan Gh. Savin, *Iconoclaști și apostoli contemporani*, Editura Anastasia, București, 1995, p. 123.

¹⁶ Georgios Mantzaridis, *Globalizare și universalitate*, trad. de Pr. Prof. Dr. Vasile Răducă, Editura Bizantină, București, 2002, p. 6.

¹⁷ Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Op. cit.*, p. 38.

¹⁸ Mitropolitul Antonie Plămădeală, *Biserica în mers*, vol. I, Editura Arhiepiscopiei Sibiului, 1999, p. 228.